

WARDJE

Ez a különös név az Eduard keresztnév flamand becéző neve. Fiatal belga papnak a neve, akit *Eduard Poppenak* neveztek, míg mindössze harmincnégy éves életét befejezte, melyből csupán nyolc évet élt mint felszentelt pap. Egész Belgium és Hollandia katolikusai tudtak róla már, midőn meghalt; 1945. óta megindult boldoggáavatási pere 1952 óta Rómában van és a szakértők szerint egyike a legtöbb kilátással kecsegtető processzusoknak. Mercier bíboros, Belgium primása halálakor kijelentette, hogy véleménye szerint az Egyház egyszer majd az oltárookra emeli, ő maga pedig már halálától fogva folyamodott közbenjárásáért. Mikor nyomoztak hívei között, egy szegény néni keze Gentben a kérdésre sírva mondom, hogy mindennap gondol Poppe tisztelendő úrra, annyi jót tett. Életrajza flamand nyelven 1929-ben jelent meg, *Odilo Jacobs* írta; olyan valaki, aki — mint a sorok mögött látszik — nagyon közel állott hozzá; az a gyanúnk, hogy talán egy időben lelkivezetője is volt. A könyv sokezer példányban terjedt el, több nyelvre lefordították, a 4. kiadás után készült német fordítás 1957-ben jelent meg (*Edward Poppe. Ein grosser Priester unserer Zeit*, Steyler Verlagsbuchhandlung). Úgy véljük, hogy Poppe Vianney Szent János után a mai papi nemzedéknek legnagyobb példaképe lesz.

Pedig ha éppen Vianneyvel hasonlítjuk össze, kinek századik halálózási évfordulóját idén ülik világszerte, azt kell mondanunk, hogy hozzá képest szinte csak arasznyi lét jutott osztályrészül, akció-sugara is eleynyszó külső méreteiben Vianneyéhez mérve. Az, amit leginkább kiemelkedőnek látunk Wardjében, az apostoli lelkületnek és a mélységes intenzív lelkiéletnek vitális kapcsolata. Azt mondoma egyszer, mikor arról szölkak, mekkora paphiány van Belgiumban, hogy nem a sok pap hiányzik, hanem a szent papok. Ő mindenesetre maradéktalanul megvalósította életében ezt az ideált.

Életének külső keretei

Rendkívül egyszerű, első pillantásra szinte semmitmondó ez a keret. Örök igazság, amit Wardje nem egyszer kijelentett: akármilyen körülmények között vagyunk, a Szentlélek azt akarja, hogy pontosan azok között a konkrét körülmények között legyünk szentek.

Flamand nyelvterületen, Temsche városkában született 1890. december 18-án, mint egy egyszerű pékmester harmadik gyermeke. Tizenegyen születtek a pék családjában, hárman csecsemő korban elhaltak, nyolcan maradtak: két fiú és hat leány, kikből őt szerzetesnő lett, József nevű öccsét pedig Wardje halála évében pappá szentelték. A hit szelleme hatotta át a nagy családot; flamand népi szokás szerint a gyermekek minden reggel és este letérdeltek a szülők elé, hogy áldásukat kérjék. Wardje jó gyerek volt, jámbor, készséges, segítségre hajló, jószívű, igazmondó, engedelmes, ami azonban korántsem akadályozta meg, hogy kisfiú korában ádáz csintalanságokat és kártevéseket ne kövessen el. 1897–1905-ben végezte el a Belgiumban kötelező általános iskola nyolc esztendejét. Jó és szorgalmas tanuló volt anélkül, hogy különösebben kiemelkedett volna. Sokoldalúság jellemezte, minden tárgyat szeretett és minden érdekelte, gyönyörű hangja volt, az iskolai színdarabokban mindig főszerepeket játszott. Tizenkét éves korában volt csak első áldozó (a janzenizmus utolsó hullámai francia nyelvterületen és Belgiumban 1902-ben még korántsem csitulak el). Ekkoriban bérmálkozott is. Semmi rendkívülit ebből az időből nem tudunk róla.

De Sutter, a katolikus igazgató, az iskola végeztével megkérdezte az édesanyját, mi lesz Wardjéból. Az anya azt felelte: éppen ideje, hogy pék legyen és férjének üzletében segítsen. A gyerekek ehhez nem volt kedve, bár nem nyilatkozott róla, az igazgató-pap azonban rávette az anyát, hogy fia hadd tanuljon tovább, mert alighanem papnak való. A szülők meghozták az áldozatot, Wardje pedig gyorsan és könnyen tanult a káplántól latinul, hogy 1905. szeptember végén St. Niklaas-ba, a kisszemináriumba belépjen. A nyári szünidőben azonban egész idejét a pékműhelyben töltötte és szívesen mondott le pajtasai kirándulásairól. Kötelességtudása annyira elevenen élt benne, hogy midőn édesatyja 1907-ben meghalt, a tizenhét éves kispap habozás nélkül felajánlotta anyjának, hogy kilép a szemináriumból és pék lesz, áldozatát azonban nem fogadták el, mert atyja halálos ágyán meghagyta, hogy fia csak tanuljon tovább. Wardje egész életét át mindig törődött családjával és sohasem felejtette el édesatyja figyelmeztetését. Egyszer vakációban ugyanis egy egész kemencére való kenyér megsütése után a hallgatag apa, izzadt arcát megtörölve, azt mondta kispap fiának: „Remélem, ha már pap leszel, jó pap lesz belőled: nem a gazdagok szolgálja, hanem a szegényeknek és szerencsétleneknek megmentője és vigasztalója!”

Igen ám: de milyen pap legyen? — töprengett magában Wardje. Természetől félnék lelke a világtól való elvonulásra szólította, a monasztikus hivatást vélte a magáénak. Anyja a kisszeminárium elvégzése után hagyta, hadd döntse el Wardje maga, hová megy. A fiú már megbeszélte a dendermondei bencés priorral, hogy a szünidőben meglátogatja az apátságot, lelke azonban nem volt nyugodt, egyre hívást érzett, hogy sem családját, sem a veszendőbe menő lelkeket ne hagyja el. Háromszor akart Dendermondeba menni, egyszer kerékpárja romlott el útközben, másszor megbetegedett, harmadszor szörnyű égháború készítette visszatérésre. Úgy látta, nem ez az ő hivatása; de egész életét végigkísérte a benedeki Pax és lelkiiség szeretete. Egyelőre úgyis még más, súlyos feladat várt reá: bárhová megy, a 182 cm magas, megtermett fiúnak előbb le kell töltenie katonai szolgálatát. Bevonult tehát a laktanyába és 1910 végétől 1912-ig, másfél évig teljesítette katonai kötelezettségét. Érzékeny, tiszta lelke sokat szenvedett a neki különösen szokatlan környezettől, bár az akkori belga békeévek nyájas nyárspolgári légkörében ez a szolgálat nem volt túlságosan nehéz. Majdnem minden délutánja szabad volt. A kórház apácái a kispapnak megengedték, hogy szabad idejét náluk tölthesse, ahol mindig foglalkozhatott leendő tudományával. A kiképzést követő hadgyakorlatok azonban egy élete a betegség csíráját rakták le a csak látszólag daliás ifjúba. Lelkiileg azonban annál boldogabban vonult filozófusnak Löwenbe, XIII. Leó szemináriumba 1912. március 13-án, ahonnan mint a skolasztikus bölcsélet doktora került ki.

Nagyon jó szellem uralkodott ebben az intézetben. Lelki fejlődését itt már nagyon követhetjük, mert néhány sous-ba kerülő irkákba és papírlapokra írt naplójegyzetei már ebből az időből ránkmaradtak. „Szent akarok lenni, hogy szentté tehessek másokat!” — volt már ekkor egy lelkigyakorlat kapcsán kelt elhatározása. Mindenekelőtt hibáit akarta kiirtani: „Fő hibám a hiúság, önmagam szeretete, ebből fakad azután a nyugtalanság, a bizalom hiánya, a mások véleményétől való félelem.” Érzékeny lelkének átnevelésére elhatározta tehát, hogy bármilyen gúnyos megjegyzést csak mosollyal nyugtáz, a sértést rögtön szívből megbocsátja és elsőnek mondja ki a kiengesztelés szavát. A passzív tisztulás lelki fokozatán már ekkoriban átesett: ő sem maradt mentes a „tourment religieux“-tól, a hitbéli gyötrődéstől, két álló esztendeig a leghevesebb kételyek és száharai lelki „szárazság“ kínozta. Erről nem sokat volt képes feljegyezni; némán szenvedett, de mindenben kitartott kötelességei mellett. Tíz év múlva írja egyik barátjának, aki hasonló tisztítóútzba került, hogy neki is át kellett menni ezen a sötét mélyúton, tegye meg tehát barátja is a sötétbe való ugrást, ne töprengjen, hanem engedelmeskedjék, mert a vaksötétben vár már reá a láthatatlan Szeretet. Még ebben a lelkiállapotban került a genti nagyszemináriumba, ahol azután lassan kivirradt felette az ég (1913—14).

Az első világháború első ágyúdörgései azonban rettenetes kalandba sodorták. Belgium megtámadásakor neki is azonnal be kellett vonulnia és mint kombattáns vett részt négy hónapig a háborúban anélkül, hogy puskáját el kel-

lett volna sütnie. A belga hadsereg felbomlásával szörnyű menekülésében Franciaországba vetődött. Otthon özvegy édesanyjának szemtanúk jelentették, hogy elesett. Annál nagyobb volt az öröm, mikor Wardje csempeszékekkel együtt átlopakodott a német arcvonalon és egy este váratlanul betoppant édesanyjához. A kaland azonban most már végleges és halálos betegség — szívbaj — okozója lett. A háború a belgák részére befejeződött 1914. decemberében, Wardje tehát újra folytathatta teológiai tanulmányait, ezúttal Mechelenben. 1916. május 1-én megérte élete legnagyobb napját: pappá szentelték. Életét végigkísérték a szeminárium „elnökének“ a lelkigyakorlat végén adott szavai: „Barátaim, legyetek szent papok, alázatosak és engedelmeseek! Mit sem számít, hogy a pap nyolcvan, vagy csak negyven évet él: ha a negyven éves élet nyolcvan évnek az értékével bir.“

Papi életének nyolc esztendeje három állomáson át vitte őt az örökévalóságba: 1916—18-ban Gentben a St. Coleta-plébánián volt káplán, súlyos betegsége miatt azután Moerzeke-ben lett apácák által vezetett kiskórház lelkiigazgatója, 1922—23-ban másfél évig volt Leopoldburgban katonának bevonult kispapok kiképzésénél lelki vezető. 1924 újév napján lepte meg halálos betegsége Moerzekében, ahol fél éves szenvedés után, mikor már nem ő volt a „rektor“, június 10-én meghalt.

Ha Wardjét Vianney-vel vetjük egybe: ennél az ifjú papnál nem tapasztalunk semmi rendkívülit. Nem kísértette őt a gonosz lélek érzékelhető formában, önmegtagadásai nem oly rendkívüliek, nem jövedült soha, nem tudunk róla, hogy a kardiognózia, a lélekbe-látás adományával rendelkezett volna. Amint maga írja egyszer lelkinaplójában: „Jelenések, kinyilatkoztatások, vigasztalások? Semmi mindebből. Mindennem, amim van: békés hitem, Istenhez tartozásom vigasztalások nélkül.“ A „kis út“ volt az, amelynek rögös ösvényét ez a fiatal lelkipásztor megjárta.

Tanulságul szolgál nekünk, kortársainak, lelkiéletének stílusa, apostoli élete és erényeinek példaképe.

A lelkiélet „stílusa“

Eppen Belgiumban keződött meg a tizes évek elején az ugyanott megszülető világhódító liturgikus mozgalom kapcsán a nagy vita a lelkiélet stílusáról. *Dom Festugiére* kiadja híres könyvét: *Qu'est-ce que la liturgie?* (Mi a liturgia?), amelyben meglehetősen élesen foglal állást az „individuális“ lelkiség ellen, *P. Navatel S. J.* hosszú tanulmányban tört lándzsát ellene, *Dom Baudouin* pedig rendtársá mellett tesz tanúságot a *Piété de l'Église* (Az Egyház lelkiélete) című műben. A harc javában folyt tovább, Wardje egész életét végigkísérte anélkül, hogy ő állást foglalt volna szavával. Végeredményben ennek a harcnak csak 1947. nov. 20. vett véget a *Mediator Dei* enciklika tanítóhivatal-jellegű megnyilatkozásával.

Wardje élete azonban annál inkább állást foglalt a kérdésben, nem elméleti, spekulatív úton, hanem a Szentlélek adományai által vezetve. Elénk élte — amint utólag megállapíthatjuk — a *Mediator Dei* által megjelölt helyes utat: nem lehet viviszekcióval kettévágni a lelkiéletet individuális és kollektív-objektív lelkiéletre. Egyik a másikat feltételezi és nem lehet meg nélküle. Eppen úgy nem fontos, hogy ilyen vagy olyan irányú legyen a lelkiélet, monasztikus, liturgikus, ignáciánus-egyéni, ferences, vagy karmelita. Olyan voltaképpen e kérdés felvetése, mintha azt kérdeznék valaki, melyik imádság ér többet Isten előtt: az ókeresztény bazilikában, gótikus, barokk vagy hipermodern templomban elvégzett-e?

Mindent kíséreljete meg, ami jó, azt tartsátok; mert csak egy a szükség — ez volt Wardje gyakorlata.

Láttuk már, hogy szíve vágya a monaszticizmus felé vonzotta; de nem engedett neki, mert világossá vált előtte világi papi hivatása. A liturgiát mindig szerette, belőle élt, elmékedései tárgyát legtöbbször a misszáléból merítette, engedelmességének módja is ide utal. Mindez nem akadályozta meg azonban, hogy *Szent Ferenc* őszinte rajongója ne legyen. Harmadrendjének is tagja lett, a szegénység szeretetét a Povorellótól tanulta, ő volt mindvégig eszményképe a Szegénység Királynő szolgálatában. Már kispap korában kezébe került *Lisieuxi Terézke* önéletrajza. Nem érte meg szenttéavatását, de rögtön rokon-lelket érzett meg benne és tudatosan követte a szinte hihetetlen lelki egyszerűségben, és különösen az alázatosság gyakorlásában a Kármel különleges szelleme volt előtte a vezércsillag. Harminc szentmisét mondott Terézke leendő szenttéavatásáért. 1921-ben írja lelkivezetőjének, hogy ennek a lelki hugának tanítását alkalmazza elsősorban, nemcsak a maga életében, hanem a reábízottak irányításában is. Emellett az akkor oltárra még szintén nem emelt, de ma már *Szent Grignon de Montfort* „tökéletes Máriatiszteletének” lett lelkes követője és maradéktalan megvalósítója. Hogy szinkrétikus lelki stílusának képe teljes legyen, a világi papok X. Pius által állított eszményképét, *Vianney Szent Jánost* követte 1921-ben tett magán-fogadalma szellemében: „Szeretetből, szeretetben és szeretettel fogadom, hogy Jézusnak és Szűz Máriának kedve teljék bennem: boldog Vianney életét oly tökéletesen akarom utánozni, amennyire csak lehetséges.”

Nem meglepő tehát, ha az újkor egyik vezérlő szentjének, *Loyolai Szent Ignácnak* is hatása volt reá, különösen egy, nagyon fontos dologban: Wardje, bármennyi dolga volt is, egész papi élete folyamán minden nap egy órahosszat elmékedett. Élete utolsó négy évében már kétszer elmékedett egy óra hosszat, igaz, hogy talán nem aprólékos gonddal kidolgozott séma szerint, de ez voltaképpen nem is magának Szent Ignácnak az elgondolása. Sok esetben a „nyugalom imája” volt ez az elmékedése, akárhányszor, amint maga mondja, „száraz odatekintés az Isten felé”. Már ignaciánus jellegű a reflexió az elmékedésről: estefelé mindig vizsgálatot tartott, hogyan és mit valósított meg elmékedése tárgyából napi sokágú munkája folyamán. Jelszóul kiválasztott minden nap egy szót vagy mondatot, „kisvirágnak” hívta ezt kedves naivságában és számtalanszor elismételte.

Életmódja így lassanként egészen az égben volt, amint Szent Pál írja; a kontempláció szellemében voltaképpen egész napja Isten előtt folyt le. Olyan gyermekien egyszerű lett lelkiélete, hogy Isten, Jézus, Mária, örangyala, védőszentje, kedves szentjei mintha mindig vele lettek volna, meghittten beszélgetett velük, oltárhoz ők kísérték, ők segítették, hogy a miseimádságokat megfelelő áhítattal és összeszedettséggel végezze el. Séfáin, mint mondotta, sohasem jár egyedül, vele vannak ott is. Örző anyagát maga mellett tudta, pasztorális működésében pedig sohasem mulasztotta el, hogy segítőtársául a megtérítendő lélek angyalához ne forduljon; amint kijelentette, meglepő eredménnyel. Ennek a kontemplatív lelkületnek — a világban való élet kellős közepén — meg is volt az eredménye. Az emberek megéreztek rajta első látásra a természetfölötti illatát, maga Mercier bíboros, a nagy filozófus és főpásztor mondta róla, midőn Wardje első ízben állott előtte kopott, agyonfoltozott reverendában, lehetetlenül ócska cipőjében: „Azonnal a legmélyebben megrendültem. Úgy éreztem, hogy a kegyelem árama ered ebből az emberből.”

Valóban apostoli lelkület hatotta át Wardjét. Maga írja, hogy mikor a város utcáin kezdett járni, és mint káplán, meg családlátogatásai során lassanként megismerkedett a hívőkkel, folyton arra kell gondolnia, hogy ebben vagy abban a házban lakik valaki, akit a Sátán megkötözött, laknak emberek, akik a kárhozatba vivő úton tévelyegnek. Már genti káplán korában megérezték ezt rajta. „Sohasem éreztem olyan közel magamhoz az Úr Jézust, mint mikor Poppe atyával beszéltem,” — mondotta valaki. Valóban apostoli lelkülete, Istenbe-merültsége láthatatlan, de érezhető módon ragyogta őt körül, akár a templomban volt, akár az egyházközségi teremben, betegek ágyánál, vagy társaságban, munka közben és pihenés, szórakozás közben, még akkor is, amikor evett: ez a lelkület megéreződött rajta.

Apostoli szíve sosem feledte el atyja figyelmeztetését: ha valaki, hát Wardje mindig valóban a szegények barátja volt. Meleg szavakkal fordult a legegyszerűbb emberek felé, mindenével segítségükre volt.

Havi fizetését két részre osztotta. Anyjával és két kiskorú hugával szemben kötelességei voltak, de a másik felét szinte teljességgel a szegényeknek adta. Hiába figyelmeztették az okosak, hogy azoknak nyolcvan százaléka sem szorul segítségére, akiket támogat; ő ezt jobban tudta, mert a helyszínen látta a helyzetet. Különbösen is az volt az elve: inkább százszor csapják be, mint akár csak egyetlen egyszer vétsen a főparancsolat ellen. Nagyon sokszor már az első napokban nem volt mit adnia, matracát, ruháit, dohányját elajándékozta; nem maradt más hátra, mint a gazdagokhoz menni. Ez volt számára a legnehezebb: „... majd halálra válok, ha koldulni megyek, de legyőztem félnék természetemet és koldultam a házakban. Jót tesz nekem, hirt erőt vettem szegyenkezésemén.” Csakugyan, ha megkínálták valahol egy pohár borral, mindjárt elkérte az egész üveget, mert egy betegnek nagy szüksége van rá, ha gyümölcsöt, édeséget kapott, az a gyermekeké lett. A jómódúak pedig megnehezíteltek rá, mert meghívásaikat, ahová társai örömmel mentek el, nem szokta elfogadni és ezért mogorva, beképzelt embernek tartották.

Mikor korunkban az apostolságból is módszert csinálnak, önkéntelenül felvetődik a kérdés: volt-e és milyen volt *Wardje pasztorációs módszere*? Legfontosabb volt az az elve, hogy a papnak egész különleges szeretete kell legyen a betegek, elesettek, szegények iránt. Ezt a szeretetet meg is mutatta: „Érezzék, hogy szeretem őket!” A gyermekeknek különleges módon akart apostola lenni, de mindenkiel szemben vallotta a leglényegesebbet: „Isten szeretetének akarok eleven nagyadója lenni, a szeretet ébresztője és az isteni irgalmasság hirdetője.” Már első genti hónapjaiban létrehozta az eucharisztikus gyermekszövetséget. Célja az volt, hogy X. Pius hívó szózata végre valóráváljék; a gyermekek minél korábban juthassanak a szentségi Jézus közelébe és minél gyakrabban áldozzanak. Kicsiny kezdeményezése elterjedt hazájában, eljutott Hollandiába is. Nyugodtan mondhatjuk: Poppenak oroszánrésze van abban, hogy X. Pius forró óhaja valóra vált ebben a két országban. „Legyen ez a szövetség azoknak a gyermekeknek a szövetsége, akik Jézust szeretik és a gyakori áldozás által szentek akarnak lenni, kölcsönösen segítséget nyújtanak egymásnak, jó példát adnak minden téren; félemberek, této-vázók, hízelgők nem valók a mi szövetségünkbe.” Ösztönösen jó pedagógus volt; kezdetben nehézségei voltak, senkisé megítelt neki, közben gyóntatnia kellett, és a felnőttek panaszkodtak a gyerekek rakoncátlankodása miatt. Wardje atya hamarosan meglátta, kik a legelevenebbek, ezeket bízta meg, hogy rendet tartsanak, ami meglepően sikerült.

Ha *közlési módját* vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy csodálatosan sikerült utánoznia Vianney Szent Jánost, bár ő, eltérően példaképétől, min-

dig jó tanuló volt és értett a teológiához. Mégis, mivel igazán a szegényeket akarta megnyerni, a legmélyebb igazságokat is a legegyszerűbben fejtette ki. „A rózsának nincs szüksége arra, hogy koszorút fonjunk köréje, mert magában is elég szép.” A még mindig kísértő barokkos szövirágokat, metafora-tűzijátékok értette ezen. Meleg szeretettel beszélt, sohasem dörgött, nem „szidott jóvá” soha senkit, de hallgatói megérezték, hogy tüzes meggyőződés izzik szavai mögött. Csaknem mindig halálos csend ült a hallgatók lelkén beszédei befejezése után. Ha leírt beszédeit olvassuk: egyszerűek, akárcsak az arsi papé. Jól tudta azt is, hogy az a jó beszéd, amelynek nem kívánják a végét. Sokszor megtette, hogy megkért valakit, adjon neki jelet, ha az általa megszabott idő letelt, és akkor valóban két perc alatt be is fejezte beszédét. Ezek „titka” tulajdonképpen abban rejlett, hogy mindenki úgy érezte, mintha maga az Úr Jézus szólta volna hozzájuk. Gyóntatáskor, prédikációjában, lelkivezetésekor, írás közben sokszor annyira intenzíven egyesült Istennel, hogy néha maga is úgy érezte: Jézus beszél belőle, és neki magának is új és meglepő volt, amit ilyenkor mondott. „Betű szerint kell érteni: akárhányszor magam is táplálkozom abból, amit másoknak tálalok fel.” Poppe a legnagyobbat érte el, amit pap, különösen, kezdő — hiszen nyolcéves pap volt, mikor meghalt — elérhet: paptársait is meg tudta ragadni, így már 1919-ben, mikor Löwenben a mont-césari apátságban hároméves pap korában szölt jóval idősebb társaihoz. Írásait, cikkeit, könyvecskéit is ez a lelkület jellemzi. Gyermekeknek, felnőtteknek, papoknak, kizárólag azzal a céllal írt, hogy Istenhez közelebb, Krisztus szorosabb követésére vezesse őket. Ugyanezt találjuk leveleiben is. Összegyűjtötték őket, napló-feljegyzéseivel és említett — tágabb értelemben vett „irodalmi” működésével együtt majd tízezer gépelt oldalt kellett a boldoggáavatási processzushoz becsatolni.

Már eddig is észlelhettük példaadó voltát a mai kor emberének, különösen figyelemreméltók azonban:

Egyszerű erényei

Mert mindjárt eluljáróban meg kell jegyeznünk: semmi rendkívülit nem találunk nála, különösen ha Vianney Szent Jánossal vetjük egybe. Szembeszkö az a különbség, ha *önmegtagadásait* vesszük szemügyre. Teljesen tisztában volt azzal, hogy önmegtagadás nélkül nincs keresztény tökéletesség, lelkivezetői azonban gyengélkedő szervezetének ismeretében minden rendkívüli önmegtagadást mindig megtiltottak neki. Minden különleges bűjt tilos volt számára, éppen így az álm ésszerűtlen megvonása is; másutt azonban megtalálta az utat, hogy Krisztust szorosabban követhesse. „Önmegtagadás az étkezés alkalmával többet ér tíz ostorozásnál” — mondta neki lelkivezetője. Wardje tehát még káplán korában lemondott minden fűszer használatáról, még a sóról is, szívesen vette ki mindig a legrosszabb falatokat; több halat vett, mert azt egyáltalában nem kedvelte, kevés rizst, mert azt szerette. Sokat szenvedett a hidegtől, kezét sosem óvta, bár a fagytól meg-megrepedezett. Szívesen, bár mértékkel dohányzott; mint a flamandok általában, apró cseréppipát vagy szivart szívott, különösen esténként, mikor barátságos együttlétben ült együtt paptársaival. Hamarosan azonban érezte a hívó szót, hogy hagyja ezt is abba: szegényei a szükségéseket is nélkülözik, ő pedig a dohányzás szenvedélyének hódol. Nyilvánvalónak vette, hogy Isten elvárja tőle ezt az önkéntes áldozatot, lemondott tehát örökre róla, lelkiatyjának beleegyezésével. Már ez sem tetszett öreg plébánosának; még inkább megrökönyödött, mikor egyszer váratlanul teljesen lemondott a szeszes italokról. A „totálabsztinenssé” lett káplán azután már igazán meghökken-

tő látvány volt, plébánosa nem egyszer megróttá. Hébe-hóba, legalább esténként igazán megihatnék vele egy pohárával, természetesen mértékkel, de végre mi erőt talál a városi vízvezeték vizében? Minden hiába, Wardje lelkivezetője engedélyével élete végéig megtartotta, amit fogadott. Ugyanígy mérsékelte a társaság szórakozását, bár nem tartozott azok közé, akiknek, mint például Kaszap Istvánnak, ez önmehtagadás volt. Nem akart hosszasan fennmaradni, mert akkor a másnap el van rontva, nem tud rendesen elmélkedni, misézni, fáradt és szórakozott. Hiába marasztalták tehát főnöke és társai: ő barátságosan felkelt és eltávozott. Hamarosan különcknek kezdték tartani társai.

Itt kezdődött az örökké megismétlődő ellentét, a káplán és a plébános között, ami azonban Wardje nagy lelkének alkalmat adott arra, hogy alapvető erénye, az *alázatosság* kibontakozzék. 1917 tavaszán a plébános, különben derék papi ember, már megelégtelte Wardje „különködéseit” és valami miatt a szokottnál jóval keményebben feddette meg káplánját. Wardje naplójának tanúsága szerint ekkor megdöbbenő dolgot tett: térdre borult a szidás befejeztével fölöttese előtt és áldását kérte. Szent Benedek regulájára hivatkozik feljegyzésében: ha az apát vagy más idősebb testvér megfedd valakit és láthatólag izgatott vagy haragos, boruljon előtte az illető térdre és addig maradjon így, míg áldást nem kap és a harag el nem múlik. Mintegy varázsütésre megszűnt az öreg pap haragja és csodálkozva nézte különös káplánját. „Plébános úr, ön az én atyám, nyugodtan mondhat nekem mindent, amit csak akar, szívesen veszem!” Ettől kezdve minden este kérte főnökének áldását.

Az alázatosságra nagyon törekedett. Túlzásba is vitte — mondanók mi köznapi emberek. Olyanokat mondott és írt magáról, hogy Isten szándékainak nem felel meg; nem érdemli meg Isten irgalmát; semmi másra nem méltó, mint Isten büntetésére; bárki más kevésbé méltatlan, mint ő, a papi munkára. Lelkivezetője erre szigorúan megtiltotta, hogy kicsinyelje magát, és ettől kezdve többször kellett magát vádolnia, hogy megint megszegte ezt a parancsot.

Alázatosságában nem tiltakozott, ha félreismerték. Egyik lelkigyermeké elmondotta neki, hogy azt beszélik róla, életszentsége csak tettetés és színlelés, és csak a figyelmet akarja magára vonni. Poppe nyugodtan azt felelte, hogy sokkal rosszabb, mint azt róla hiszik, ezért kéri, imádkozzék érte többet; nem is csodálkoznék, ha más lelkivezetőt választana. Erre a megzavarodott gyónó teljesen megnyugodott.

Alázatosságával karöltve járt *engedelmessége*, amely gyermeki hitében gyökerezik. Az engedelmesség lelkipásztori munkájának alapzata. A hit és az engedelmesség az a két mankó, amely nélkül gyenge lelke tapodtat sem tud előre haladni. Püspöke, *Mgr. Seghers* genti püspök, alighanem papjai ösztökélésére gyermek-szervezetének irányítását, alig hogy megalapította, kivette kezéből és ezt vele személyesen közölte. Poppe csendesen állt, egy szót sem szólt, letérdelt és főpásztora áldását kérte. Mikor meghalt, püspöke felkiáltott: „Olyan engedelmes volt, olyan engedelmes!” XI. Pius 1922-ben történt megválasztásakor ujságból kivágta az új pápa képét, naplójába ragasztotta, mint egy iskolágyerek és köréje írta: „Az én édesapám.” Mikor már Leopoldsburgban katona-kispapjaihoz szólt, buzdította őket, hogy egyforma tisztelettel olvassák a Szentírást, a pápai körleveleket és a püspökök pásztorleveleit; mert az édesanya írásai azok. Engedelmessége még az orvosra is kiterjedt; egy ízben sok szenvedése miatt új gyógyszerrel ajándékozott neki valaki, de Wardje nem volt hajlandó bevenni. „Inkább legyenek engedelmességből beteg, mint engedetlenül egészséges!” — mondta.

Teljesen az engedelmesség — a lelkiatya iránti engedelmesség — ve-

zérte legfeltűnőbb erényének, a *szegénységnek gyakorlásában*. Ebben majdnem maradéktalanul tudta Vianneyt követni, annál is inkább, mert érezte, hogy csak így tud szeretett szegényeihez közelebb férkőzni.

1916—17-ben igen nagy volt Belgiumban a szegénység, a lakosságnak hiányzottak a legfontosabb élelmicikkek, a burgonya, a liszt; Wardje szégyenkezett, hogy mindennap húst eszik és bőven burgonyát és rizst és néha még pudringot is kap! A belga káplánok elég jól vannak ellátva; Wardje is, a kezdő káplán, két szobát kapott. 1917. januárjában elhatározta magát a tökéletes és szó szerinti szegénységre. Külső szobáját kinevezte „káplánszobának“, a belső, a háló pedig „Wardje szobája“ lett. Radikálisan járt el, eltávolította az ágyat, utána már csak egyszerű facipiccsen aludt, matracát egy szegény öregasszonynak ajándékozta és utána egész életén át szalmazsákon hált. Eltávolította a mosdót és egyszerű hokedlin, pléhmosdótájból mosakodott, a vizeskancsó a földön szerénykedett, a tükröt ugyan nem merte eltávolítani, de színével a falnak fordítva akasztotta fel. Amikor csak lehetett, mindig ebben a szobácskában tartózkodott. Legendáshírű lett felöltője, télen-nyáron egyaránt ezt viselte, színehagyott, avítt hátán hatalmas folt éktelenkedett; utazóbőröndje pedig egy jókora margarinos-doboz volt, amelyet madzaggal kötött össze. „Nem elég, ha a lelkeket szavakkal símogatjuk, önmegtagadással és a kegyelem hűségés követségével kell őket táplálnunk“ — írja egyik naplójegyzetében. Katona-kispapjainak pedig kijelentette; „Ismerek néhány nem-szegény papot, akiknek nincsenek jó eredményeik a pasztorációban, de olyan igazán szegény papot, akinek apostoli munkájában ne lenne hatalmas sikere, egyet sem ismerek!“

Wardje erényeinek éltetője a *tökéletes Mária-tisztelet* volt. Szeminarista korától kezdve egyre meghittebb lett a Máriával való közössége. Minden prédikációjában szerepelt a Szent Szűz, mindnyájunknak édesanyja; őhöz fordul minden bánatában, nehézségében. Szent Grignon tökéletes tiszteletének lényege az, hogy Máriához mint a minden kegyelmek közvetítőjéhez csatlakozik a lélek, minden munkájában őt kéri segítségül. Gyermeki bizalommal imádkozott Hozzá minden ébredéskor, hogy vegye anyai oltalmába, adja áldását és óvja meg minden bajtól. Sohasem szakította meg rózsafűzér-imádságát; számtalanszor fordult „tüzel nyilakkal“, fohászimákkal Anyjához. Minden cselekedet előtt Mária áldását kérte és lehajtott fővel néhány pillanatot várt, hogy kegyelmi áramkörébe belekapcsolódjék. Utána Mária keze által ajánlotta fel művét az Istennek. Arra törekedett, hogy mindenben Mária lelkuete szerint járjon el; úgy tekintett a szentostyára, ahogyan Mária szent Fiára nézett, az ő szívével fordult Jézushoz, kinek úgy akarta önmagát átadni, mint ahogyan szent édesanyja tette. Sokszor mondotta ki a figyelmeztést: „Nem tanulmányozás és gondolkozás által jutunk el ide, hanem csak alázatos gyakorlás által.“ Mindazonáltal Poppe beszédeiben, írásaiban, példájával nagyon sokat tett Mária kegyelemközvetítő jelentőségének kiemelésére, úgyhogy életírója, Odilo Jacobs nem habozik őt Mária legnagyobb apostolai közé sorolni, megjósolva, hogy nevét majd egyszer még Szent Bernát, Liguori Szent Alfonz, Mgr. Olier és Szent Grignon de Montfort neve mellett emlegetik. Wardje megérte halála előtt másfél évvel, 1923 januárjában azt az örömet, hogy az új pápa, XI. Pius belga, francia, olasz és spanyol teológusokból bizottságot szervezett, hogy tanulmányozzák, mennyire érett a helyzet Mária kegyelemközvetítő szerepének dogmaként való kihirdetésére. Mi most, amint értesülünk, küszöbön állunk ennek az örvendetes eseménynek; úgy véljük, Edward Poppe szava és főképpen gyönyörű példája is hozzájárult ehhez.

Az mindenesetre bizonyos, hogy Wardje, immár Isten szolgálója, példánk marad Krisztus közelebbi követésében és reméljük azt is, hogy Vianney Szent János, a szent plébános-példakép és védőszent mellett, talán hamarosan megkapjuk a káplánok védőszentjét is.